

מבוא

"בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: 'ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם תקלקל אין מי שיתקן אחריך'"¹.

נראה אומנם שמדרש זה כונתו שעל האדם להיזהר שלא לגרום לחורבן העולם בעונותיו, ואין כאן גישה אקולוגית סביבתית². אך אפשר לראות כאן רמז גם לחובת האדם לדאוג לבריאה מהצד הגשמי שלה.

אחת הבעיות שמתמודדים איתה בימינו היא מניעת הכחדת מיני בעלי חיים. מקור לדאגה זו מצינו כבר בגמרא: "וישלח את הערב"³, אמר ר"ל: תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שונאתני, רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים, ואתה שונאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים, אם פגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת?⁴

בדרך זו מבארים הראשונים טעמי כמה מצוות. הרמב"ן⁵ כותב על מצות שילוח הקן: "או שלא יתיר הכתוב לעשות השחתה לעקור המין אע"פ שהתיר השחיטה במין ההוא. והנה ההורג האם והבנים ביום אחד, או לוקח אותם בהיות להם דרור לעוף, כאלו יכרית המין ההוא"⁶.

¹ קהלת רבה ז כה.

² עיין שם המשך המדרש, המוכיח שכוונתו שונה.

³ בראשית ח ז.

⁴ סנהדרין קח ע"ב.

⁵ בפירושו לדברים כי תצא כב ו.

⁶ וכן כתב הרמב"ן בפירושו לויקרא יט יט לגבי מצות כלאים: "והטעם בכלאים, כי השם ברא המינים בעולם, בכל בעלי הנפשות בצמחים ובעלי נפש התנועה, ונתן בהם כוח התולדה שיתקיימו המינים בהם לעד כל זמן שירצה הוא יתברך בקיום העולם. וציוה בכוחם שיוציאו למיניהם ולא ישתנו לעד לעולם, שנאמר בכולם למינהו, והוא סיבת המשכב שנרביע בהמות זו עם זו לקיום המינין כאשר יבואו האנשים על הנשים לפריה ורביה. והמרכיב שני מינין, משנה ומכחיש במעשה בראשית, כאילו יחשוב שלא השלים

וכן כותב ספר החינוך על מצוה זו: "משרשי המצוה לתת אל לבנו שהשגחת האל ברוך הוא על בריותיו במין האדם בפרט, כמו שכתוב: 'כי עיניו על כל דרכי איש וגו'",⁷ ובשאר מיני בעלי חיים במינין דרך כלל, כלומר שחפצו ברוך הוא בקיום המין, ועל כן לא יכלה לעולם מין מכל מיני הנבראים, כי בהשגחת החי וקיים לעד ברוך הוא על הדבר ימצא בו הקיום. ובהניח האדם דעתו על זה יבין דרכי ה' ויראה כי המשכת קיום המינין בעולם שלא כלה ואבד אחד מכולם מביצי כנים ועד קרני ראם מיום שנבראו הכל במאמרו וחפצו על זה"⁸.

הרחבת דברים בכיוון זה מצינו בפירוש האברבנאל: "ונ"ל שמלבד הרחקת האכזריות ותיקון התכונה מאתנו הנה כוונה התורה בזה עוד להרחיק ההפסד האפשרי להיות קודם זמנו ושתתמיד הווית הוויה כל מה שאפשר מאשר תקן הוויתם לעשות פרי שהם הבנים, כמו העץ העושה פרי. וציוה הקב"ה שלא ישחית הדבר המוליד ועושה פרי, אבל כמו שהותרה כריתת הפרי ונאסרה כריתת העץ כמ"ש: 'כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת'⁹. ככה ציוה שניקח הבנים שהוא הפרי שאם נותנת בהיותה רובצת עליהם ולא נשחית עץ בלחמו אבל נשלח את האם כדי שאנחנו נזון מן הבנים או האפרוחים, והאם תעשה פרי אחר ותתמיד ההויה וההטבה". האברבנאל מנסה בהתאם

הקב"ה בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות. והמינים בבעלי חיים לא יולידו מין משאינו מינו, וגם הקרובים בטבע שיולדו מהם כגון הפרדים יכרת זרעם כי הם לא יולידו. והנה מצד שני הדברים האלה, פעולת ההרכבה במינים דבר נמאס ובטל. וגם הצמחים אשר יתרכבו מין בשאינו מינו, אין פריים צומח אחרי כן". בדומה לזה כתב החינוך (פרשת קדשים, מצוה רמד).

אין זה סותר את מה שכתב הרמב"ן עצמו (בראשית א כו) על הכתוב (שם) לגבי האדם "וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ... וטעם וירדו שימשלו בחזקה בדגים ובעוף ובבהמה ובכל הרמש... ואמר ובכל הארץ שימשלו בארץ עצמה לעקור ולנתוץ ולחפור ולחצוב נחשת וברזל, ולשון רדייה ממשלת האדון בעבדו". אומנם יש לאדם ממשלה על הארץ לצורכו ולתועלתו, אך אין לו רשות להשחיתה לגמרי ולקלקל טבעה.

⁷ איוב לד כא.

⁸ פרשת כי תצא, מצוה תקמה. טעם זה כתב החינוך (פרשת אמר מצוה רצד) גם לגבי האיסור לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד. אומנם בימינו ידוע כי מינים רבים נכחדו מהעולם, על כל פנים נלמד מכך שאין רצונו של בורא עולם שיכחדו מינים.

⁹ דברים כ יט.

היזק ראיה

תוכן העניינים

הקדמה
מקום הדין וסברתו (((אוצ"ל: מקור)))
טענת תוספת הזק ראיה
חנות ברשות הרבים
הזק ראיה עד איזה מרחק
הזק ראיה מחלון לחלון
מבוי
סוג המבוי
מגג לגג
הזק ראיה לחלק מהחצר
הזק ראיה בהפרשי גובה בגגות ובחצרות
מרפסת
תוקף מנהג המדינה לענין הזק ראיה בחצר ובגינה
הזק ראיה לרבים
חזקה בהזק ראיה
נפקא מינה בין הטעמים
שיטת הרמב"ם
דרגות בהזק ראיה - לענין חזקה
חזקה לפני שיש ניזק
הזק ראיה קל
קנין ומחילה
חזקה הבאה מחמת קניה ומכירה
סתירת חלון
הזק ראיה כגורם לביטול מקח
מניעת ראיה

דינא דמלכותא**הזק ראייה בזמננו**

* הפניה ללא ציון שם המסכת (הן לשני התלמודים, הן למשנה ולתוספתא והן לראשונים והאחרונים על המסכת), היא למסכת **בבא בתרא**.

* הפניה לרמב"ם (או לאחד מנושאי כליו) ללא ציון שם ההלכות, תהיה **להלכות שכנים**.

* הפניה לטור או לשו"ע (או לאחד מנושאי כליהם) ללא ציון שם החלק, תהיה לחלק חושן משפט.

הקדמה

על החשיבות להימנע מהזק ראייה ניתן ללמוד מדברי רבי יוחנן: "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו (במדבר כד ב), מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה"¹.

מקור הדין וסברתו

במשנה נאמר: "החלונות [רש"י: מי שהיו לו חלונות פתוחים לחצר חבירו והוחזק בדבר זה שלש שנים ובא בעל החצר לבנות שם כותל צריך לשער ד' אמות], בין מלמעלן [רש"י: אם בא להגביה יגביה כותלו ד' אמות מן החלונות], בין מלמטן [רש"י: אם בא לבנותו נמוך צריך להשפילו מן החלונות ד' אמות וטעמא מפרש בגמ']², בין כנגדן [רש"י: צריך להרחיקו מהן ד' אמות], ארבע אמות". בגמרא (שם) מובאת ברייתא המנמקת את חיוב הרחקה זה "מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה [רש"י: צריך להגביה שיעור שלא יציץ בהשענו על כותלו ויראה דרך חלונות ויראה בית חבירו], מלמטן שלא יעמוד [רש"י: על ראש עובי כותלו ויראה] ויראה, ומכנגדן שלא יאפיל"³. נזק זה הוא המוגדר בגמרא - "היזק ראייה"³. אף שנחלקו שם, אם הזק ראייה שמיה הזק

¹ ס ע"א.

² כב ע"א.

³ ב ע"ב.